

Õhtu koduste ooperisõdalastega

Õhtu koduste ooperisõdalastega

Kui alustada Eesti ooperiajalugu „Vikerlastest“, siis oleks loogiline välja praakida ka kõik ülejäänud hilisemad teosed, mille omadused või kunstiline väärtus ei võimalda neid ooperiks pidada.

Üle Euroopa ja Ameerika peeti 25. X Georges Bizet' ja Johann Strauss II sünniaastapäeval rahvusvahelist ooperipäeva. Kas just seepärast oli Estonia kontserdisaal publikut pungil täis, aga huvipuudust eesti ooperi vastu ei ole ilmselt küll põhjust kurta. Suurejoonelist galakontserti võisid kogenumad kuulajad käsitleda nostalgiaprojektina, verinoor huviline sai aga mitmekülgse ülevaate: 24osaline kava hõlmas veerandit meie ooperiloost. Kunstiline juht, 29aastane dirigent Ingrid Roose oli kahe aastaga teinud ära mitme inimese töö. Toreda kokkusattumusena pälvis ta kontserdile eelnenud pühapäeval Versailles's Euroopa kooriühingu noorte dirigentide konkursil esikoha. Kunstilise juhi esimest armastust näikse rõhutavat ka tavapärasest ooperigalast märksa suurem koorinumbrite arv. Ka soliste oli tavatult palju - 11 lauljat. Nende keskmine vanus oli tavapärasest noorem, mõned lauljad avalikkusele ka vähetuntud. Tore avastus oli tulevikulisa meie Wagneri-jõududele - Maari Ernitsa võimas dramaatiline sopran. Poiss-sopranina tuntuks saanud Heldur Harry Põlda on suureks saanud ja vahetanud hääleliiki, praegu õpib ta Londoni Guildhalli koolis. Tuntumate lauljate nimed räägivad ise enda eest.

Kuhu jäi lauleldus?

Võib arvata, et seda kontserti valmistati ette rohkem teatri- ja muusikamuuseumis, rahvusringhäälingu arhiivis ning muusika- ja teatriakadeemia raamatukogus kui proovisaalis. Sellist uurimistööd raskendab asjaolu, et kahjuks puudub meil algupäraste ooperite kataloog:

mitte kuskilt pole leida nimekirja, kui palju ja missuguseid oopereid on Eestis kirjutatud.

Kontserdi mahukas, ooperisüžeedega rikastatud kavaraamat (tekstid Äli-Ann Klooren) pakub ooperite arvuks sadakond. Kiire näppudel arvutamine Eesti muusika infokeskuse veebisaidil annab tulemuseks, et ooperi nimetuse all on kirjutatud 113 lavateost. Kui jätta välja laste-, noorte-, pere-, rokk-, raadio-, tele- ja muud ooperid ning lõpetamata ja ette kandmata teosed, siis saame vaevu 70, ja neistki on kolmandik kammer- või lühiooperid. Teadagi pole kõik neist ühesuguse kaaluga teosed. Kuidas otsustada, missugune teos väärub ooperi nime? Kui lähtuda helilooja enda määratlusest, siis on juba 1928. aastast alustamine sisuliselt vale. Esimese ooperikatsetuse autor Karl August Hermann kirjutas oma laulelduse „Uku ja Vanemuine“ 1907. aastal (meenutan, et

Sirp

01.11.2019

Anne Aavik

9000

15 16

Rahvusoper Estonia

Ooper

Operett

„lauleldus“ oli üks Hermannini pakutud uudissõnu võõrlaenu „ooper“ asemele). Veelgi varem, 1905. aastaga on dateeritud Artur Lemba „Sabina“, mis jõudis esiettekandele Tartus ja Peterburis, ümberkirjutatuna „Lembitu tütre“ pealkirja all, 1908. aastal. Sellele eelnesid veel Mihkel Lüdigi ja Miina Härma katsetused. Aga mis siin dotseerida. Sisulises mõttes on „Vikerlastest“ alustada muidugi õige: tegemist on esimese n-ö korraliku ooperiga. Sellise lähtepunkti puhul oleks muidugi loogiline välja praakida ka kõik ülejäänud hilisemad teosed, mille omadused või kunstiline väärtus ei võimalda neid ooperiks pidada. Aga kas lähtuda kriteeriumide loomisel maailma tipp-teostest või parimatest eesti ooperitest? Evald Aav lähtus Verdist ja see oli tema võit: „Vikerlasi“ peetakse meie esimeseks kunstiliselt vastuvõetavaks ooperiks. Praeguseks on see ka kõige enam kordi taaslavastatud ooper. Viimasest korrast Vanemuise laval on möödunud juba 32 aastat ja loodan, et teos jõuab 100. aastapäeva puhul ikka taas lavale. Muidugi avasid „Vikerlased“, ilmselt sümboolselt just ooperi kooriga avamäng, ka galakontserdi. Best-of-stiilis galakontserdi puhul oleksin oodanud pigem Juta ja Ülo duetti „Õnn meie juurde jää“, mille laulsid kuulsaks Urve Tauts ja Hendrik Krumm. Ingrid Roose valikud polnud aga tehtud ühtsete kriteeriumide järgi ja populaarsus polnud

Miks mitte teha eksperiment ja uue ooperi tellimise asemel taastada ajaloo hammasrataste vahel muljuda saanud rahvuslik aare?

kindlasti kuigi tähtis. Kavas seisavad kõrvuti tuntud ja täiesti tundmatud, ajaloo verstapostid ja kurioosumid.

Tasumata võlad

Helilooja Jüri Reinvere peab häbiasjaks, et meie mitte just suure ooperirepertuaari juures pole kordagi ette kantud pimestavalt andeka helilooja Eduard Oja ooperit „Lunastatud vanne“.1

Reinvere hindab ooperikonkursi võitnud Oja teost väärtuslikumaks kui „Vikerlasi“. Küllap on ettekanne ära jäänud just partituuri puudumise tõttu - selle olevat helilooja meeleheitel Kadrioru tiiki uputanud. Eduard Oja ooperi uuestisünd saab toimuda vaid siis, kui leitaks Vardo Rumesseni taoline elule aitaja. Publikuhvi seisukohast võib eeldada, et Vabadussõja-aegne teos kõnetaks kindlasti paljusid, sest igal perekonnal on oma ajalugu. Aarne aaria kõlas kontserdil esiettekandes. Rahvusoperi laval end viimastel aastatel särava resonantsiga tenorina näidanud Mehis Tiits tõestas, et vähemalt üks osatäitja on meil kohe võtta. Miks mitte teha eksperiment ja mõne uue ooperi tellimise asemel taastada 1938. aastal ooperikonkursi võitnud ajaloo hammasrataste vahel muljuda saanud rahvuslik aare?

Eks pretendente eesti esimese tõelise ooperi kohale on olnud

teisigi. Vanemad teatriinimesed mäletavad, et 1959. aastal esietendunud Villem Reimanni „Kauged rannad“ tähendas helilooja arvates uut ooperi kvaliteeti. Groteskselt stalinistliku sisu tõttu võib selle uuslavastust oodata vaid mõnel retrofestivalil, aga kontserdil kõlanud „Tuvide tants“ Reimanni lavateosest mõjub kena koorinumbrina ka väljaspool ooperilava.

Kuiva statistikat

Pöördugem tagasi arvude juurde. Võrdlus itaalia ooperiheliloojatega võib muidugi indu jahutada. Näiteks XIX sajandi alguse bel canto ajastu staar Gaetano Donizetti kirjutas ihuüksi rohkem suuri oopereid kui Eestis on sündinud 90 aasta jooksul. Kui ooperižanris on kätt proovinud 60 helikunstnikku. Kas siis mõni meie helilooja on üldse saanud lubada endale luksust kirjutada neid rohkem kui paar? Siiski, armastatud laulutaat säras meeskoori ees, aga oli peale selle tipptegija ka ooperielus. Gustav Ernesaks on üks eesti viljakamaid ooperiheliloojaid viie ooperiga, mis valmisid aastatel 1946-1965. Talle kuulub ilmselt ka tuntuima ooperiloo kirjutamise au. Hiiumaa rannaröövli tegevusest ainek saanud „Tormide ranna“ mõnusa rahvaliku huumoriga kõrtsistseen on alati kindla peale minek. Publik pahandaks vahest ainult siis, kui solistid unustaksid maha kohustuslikud õllekapad! Meie heliloojatest on läbi aegade ooperižanris viljakaim olnud varalahkunud Raimo Kangro, kelle kaheksa teost, sh rokkooper, teleooper ja kammerooperid, sündisid aastatel 1974-1999. Kontserdi esimese poole lõpetas intermeedium Kangro ühest kaalukamast lavateosest, psühholoogiliselt keerukast ooperist „Ohver“ .

Noorsoo harimisest

Arvestades, et lastele ja noortele adresseeritud teoseid on meie ooperiloos alla kümne, olid nad kontserdi kavas väärilt esindatud. Koolimuusika entusiast Riho Pätsi rahvaliku kõlaga lasteooperist „Kaval-Ants ja Vanapagan“ pärinev „Ööbiku aaria“ kõlas Pirjo Jonase esituses kui Leo Delibes'i „Lakme“ „Kellukeste aaria“ noorem õde.

Pärast esietendust 21. XII 1962 Sirbis ja Vasaras ilmunud arvustuses pahandatakse küll, et lasteooperis ei sobi näidata laval taaruvaid ja trimpavaid Antsu vendi, aga äkki on see ometi üks taasavastamist väärt tükki? Ka „Inimsööja laul“ Anatoli Garšneki teosest „Vägev võlur“ on ajahambale vastu pidanud. Galina Grigorjeva lüürilised ooperistseenid lastele on küllap ainus sel sajandil sündinud venekeelne teos ja nende ooperite sekka paigutamise üle võiks diskuteerida.

Pidepunkte ajalooõpikust

Veljo Tormise „Luigelend“ kujunes esimeseks eesti

kammerooperiks, helilooja ise sellega küll rahule ei jäänud. Muusikateatris on hulga tugevamalt kanda kinnitanud helilooja kantaatballett „Eesti ballaadid“. Eugen Kapp on meie ajalukku jäänud esimese Nõukogude Eesti ooperi loojana. Kontserdile ei jõudnud aga mitte Kapi ideoloogiliselt korrektne „Tasuleegid“, vaid hoopis 1975. aastal esiettekandele jõudnud „Rembrandt“. Helilooja kohta tehtud dokfilmi järgi võib igaüks veenduda, et Tuuri Dede ei jäänud imetlusväärsele Kaie Konradile kuidagi alla.²

Ajalookroonikat täiendab ka Valter Ojakäär ooper „Kuningal on külm“. Nuhkide koor Rene Soomiga ansambli eesotsas on haarav number. Teose väärtuses kahtlemata võib siiski vaielda, kas tegemist on ikka ooperiga. Leo Normeti lühiooper „Pirnipuu“ ei kogenud omal ajal sama suurt edu kui Edgar Arroga kahasse loodud operett „Tuled kodusadamas“. Karakternumber, lirise tango Aule Urbi ja Tiit Kalluste erksas esituses mõjus siiski tore vahepalana.

Vaid üks meie ooperihelilooja oli kontserdi kavasse pääsenud koguni kahe numbriga. Roxane'i aariata kauneimast kodumaisest lembeooperist „Cyrano de Bergerac“ oleks vaesem iga gala. Ülle Ulla kahedas maheduses teleekraanilt tuntud „Misty Town“ Eino Tambergi ooperist „Raudne kodu“ oleks võinud mõjuda kontrastina, aga kõlas Liina Vahtriku esituses helge ja tulevikku vaatavana. Erkki-Sven Tüüri „Wallenbergiga“ algas kava viimane, XXI sajandile pühendatud kolmandik. Kui kavasse sai Saksamaa teatri tellimus, siis oleksid väärinud kodupublikule tutvustamist ka Jüri Reinvere võõrsil esietendunud ooperid „Puhastus“ ja „Peer Gynt“. Eesti ooperit arvustades tuleks stiilipuhtuse huvides siiski pobiseda: pole paha ...

Ooperigala „Vikerlastest sündinud ooper“ 25. X Estonia kontserdisaalis. Kunstiline juht ja dirigent Ingrid Roose, lavastaja ja õhtujuht Veiko Tubin, valguskunstnik Priidu Adlas. Solistid Pirjo Jonas, Maari Ernits, Iiris Vesik, Liina Vahtrik, Tuuri Dede, Aule Urb, Heldur Harry Põlda, Mehis Tiits, Rene Soom, Jarek Kasar, Priit Volmer, Tiit Kalluste (akordion), ansambel: Johan Randvere (klaver), Karl Birbaum (bass), Lukas Haavel (kitarr), Lauri Metsvahi (löökpillid). Segakoor Huik!, Estonia Seltsi segakoor, rahvusooperi Estonia noormeestekoor, Eesti Riiklik Sümfooniaorkester.

1 Jüri Reinvere, Eduard Oja - suurim anne, suurim hämarus. - Muusika 2018 nr 2. <https://www.ajakirimuusika.ee/single-post/2018/03/06/Eduard-Oja%E2%80%93suurim-anne-suurim-h%C3%A4marus> 2 „Eugen Kapp“, Eino Tandre, 1971.

<https://www.efis.ee/et/filmiliigid/film/id/2410>

Riho Pätsi rahvaliku kõlaga lasteooperist „Kaval-Ants ja Vanapagan“ pärinev „Ööbiku aaria“ kõlas Pirjo Jonase esituses kui Leo Delibes'i „Lakme“ „Kellukeste aaria“ noorem õde. Siim Vahur

Järg pöördel.
Algas lk 15.

Anne Aavik